

5. Рязанцева Л. Про еволюцію жанру хорового концерту в російській та українській музиці XVII–XX століть / Л. Рязанцева // Музичне мистецтво [Упоряд. Т. В. Тукова, О. В. Скрипник]. – Донецьк : Юго-Восток, 2006. – Вип. 6. – С. 51–60.

6. Шуміліна О. А. Стилєва динаміка української духовної музики XVII–XVIII століть (за матеріалами рукописних колекцій): Монографія / О. Шуміліна. – Донецьк : Bravo, 2012. – 299 с.

References

1. Bermes, I. (2008). Myroslav Skoryk's choral works (on the basis of "Gates is moving" processing). Retrieved from http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Vpu/Myst/2008_14/statii/Bermes.pdf [in Ukrainian].

2. Herasimova-Persidska, N. O. (1978). Choral concert in Ukraine of the XVII–XVIII centuries. Kyiv: Musical Ukraine [in Ukrainian].

3. Gusarchuk, N. (2013). Myroslav Skoryk's "Sacred concert": conceptional transgression and its intonational realization. Scientific reporter of P. I. Chaykovsky National Music Academy of Ukraine, 86, 419–436 [in Ukrainian].

4. Kyuanovska, L. (1998). Myroslav Skoryk: a creative portrait of the composer in the mirror of the era. Lviv, Spolom [in Ukrainian].

5. Ryazantseva, L. (2006). About the evolution of the choral concert genre in the Russian and Ukrainian music of XVII–XX centuries. Music art. T. Tukova, O. Skrypnik (Eds.). 6. (pp. 51–60). Donetsk: Yugo-Vostok [in Ukrainian].

6. Shumilina, O. A. (2012). The Stylistic dynamics of the Ukrainian sacred music of XVII–XVIII centuries (on the basis of the manuscripts). Donetsk: "Bravo" [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 24.11.2016 р.

УДК 793.3

Герц Ірина Іванівна

заслужений працівник культури України,
доцент кафедри сучасної хореографії
Київського національного
університету культури і мистецтв
Ira-herts@ukr.net

ФОРМУВАННЯ УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ-ХОРЕОГРАФІВ ЯК МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ХОРЕОГРАФІЇ

Метою статті є визначення основних творчих здібностей у студентів хореографічної спеціалізації для формування у них професійних умінь та навичок для майбутнього викладання хореографії. **Методологія** дослідження полягає у застосуванні аналітичного, функціонального, мистецтвознавчого і системного методів дослідження показників професійних функцій хореографа, його майстерності у викладацькій діяльності, готовності до саморозвитку. **Наукова новизна** статті полягає в удосконаленні положень щодо: використання у навчальному процесі спеціальних прийомів і методів; визначення об'єктивних критеріїв показників образної оригінальності в хореографічній діяльності; поетапних теоретико-практичних методів протягом навчання у вищому навчальному закладі. У **висновках** відзначено, що, по-перше, завданням вищої спеціальної освіти є підготовка й виховання фахівця, здатного творчо мислити, застосовувати отримані знання та використовувати їх у художньо-творчій і сценічній діяльності; по-друге, актуальним завданням вищої хореографічної освіти є підготовка не лише виконавців, а й самостійних митців, всебічно обдарованих особистостей, творчих індивідуальностей; по-третє, перед викладачами кафедри сучасної хореографії стоїть завдання інтегрувати практичні знання і навички майбутнього спеціаліста з хореографічного мистецтва з психолого-педагогічною складовою навчання хореографічним дисциплінам.

Ключові слова: хореограф, викладач, хореографічна підготовка, професійне навчання.

Герц Ирина Ивановна, заслуженный работник культуры Украины, доцент кафедры современной хореографии Киевского национального университета культуры и искусств

Формирование умений и навыков студентов-хореографов как будущих преподавателей хореографии

Целью статьи является определение основных творческих способностей у студентов хореографической специализации для формирования у них профессиональных умений и навыков для преподавания хореографии. **Методология** исследования заключается в применении аналитического, функционального, искусствоведческого и системного методов исследования показателей профессиональных функций хореографа, его мастерства в преподавательской деятельности, готовности к саморазвитию. **Научная новизна** статьи заключается в совершенствовании положений относительно: использования в учебном процессе специальных приемов и методов; определения объективных критериев показателей образной оригинальности в хореографической деятельности; поэтапных теоретико-практических методов на протяжении обучения в высшем учебном заведении. В **выводах** отмечено, что, во-первых, задачей высшего специального образования является подготовка и воспитание специалиста, способного творчески мыслить, применять полученные знания и использовать их в художественно-творческой и сценической деятельности; во-вторых, актуальной задачей высшего хореографического образования является подготовка не только исполнителей, но и самостоятельных художников, всесторонне одаренных личностей, творческих индивидуальностей; в-третьих, перед преподавателями кафедры современной хо-

реографії стоїть задача інтегрувати практичні знання і навички майбутнього спеціаліста з психолого-педагогічної складової навчання хореографією.

Ключевые слова: хореограф, преподаватель, профессиональное обучение, хореографическая подготовка.

Herts Iryna, Honoured Cultural Worker of Ukraine, associate professor of the Modern Choreography chair, Kyiv National University of Culture and Arts

Developing abilities and skills of students majoring in choreography as the future lecturers of the choreography

Purpose of Article. The article is to define the basic creative skills of the students specialization Choreography for the formation of their professional skills and knowledge for future choreographic work. **Methodology.** The research methodology is to apply analytical, function, art and systematic methods to research the performance features of professional choreographers, their skills in teaching, readiness for self-development. **Scientific novelty.** The novelty of the paper is to improve the provisions, relating to: the use of special techniques and methods in the educational process; the determination of objective criteria of originality in the performance of imaginative choreographic activities; phased theoretical and practical methods for teaching in higher education. **Conclusions.** The conclusions noted the following positions: first of all, the challenge of higher special education is training and education specialist who can think creatively apply knowledge in artistic, creative and stage activities; secondly, the urgent task of higher choreographic education is to prepare not only artists, but also independent artists comprehensively gifted personalities, creative individuals; thirdly, the task of the lecturer of contemporary choreography is to integrate the practical knowledge and skills of the future expert choreography of psycho-pedagogical training component choreographic disciplines.

Keywords: choreographer, lecturer.

Постановка проблеми. Формування нового інформаційно-комунікативного середовища не може не торкатися проблем розвитку системи творчості. У цих умовах завданням вищої спеціальної освіти є підготовка і виховання фахівця, здатного творчо мислити, застосовувати отримані знання та використовувати їх у художньо-творчій та сценічній діяльності. Актуальним завданням вищої хореографічної освіти є підготовка не лише виконавців, а й самостійних митців, всебічно обдарованих особистостей, творчих індивідуальностей.

Огляд останніх публікацій з теми. Проблема професійної підготовки хореографа розглядалася в працях Т. О. Благової, О. О. Таранцева, А. М. Тарасюк, Л. Ю. Цветкової та ін. Варто також відзначити педагогічні дослідження фахівців у галузі хореографії І. М. Антипової, Г. О. Березової, А. Я. Ваганової, Є. В. Зайцева та ін. Однак, незважаючи на наявні праці, проблема професійної підготовки хореографа-педагога вимагає додаткового аналізу з точки зору формування професійних умінь і навичок у майбутніх викладачів хореографії та керівників хореографічних колективів.

Метою статті є розкриття специфіки формування умінь і навичок у процесі професійної підготовки студентів хореографічної спеціалізації як майбутніх викладачів мистецтва хореографії.

Виклад проблеми. За визначенням сучасної дослідниці І. Ю. Степанової, "якість професійної підготовки розуміється як сукупність визначених показників, наявність яких забезпечує готовність майбутніх спеціалістів до успішного виконання професійних функцій. До основних показників віднесено: 1) професійна компетентність; 2) сформованість педагогічного мислення, яке розглядається як здатність до синтезування знань і способів діяльності з різних галузей і використання їх на практиці; 3) розвиток викладацьких здібностей як індивідуально-психологічних особливостей людини; 4) особистий досвід, який є інструментом професійної діяльності; 5) професійна позиція, яка виявляється у ставленні до майбутньої виробничої діяльності, прагнення до досягнення високих результатів; 6) творчий стиль навчання як спосіб діяльності, який характеризується прагненням до пошуку нестандартних рішень поставлених завдань" [8, 10]. Виходячи з цього положення, метою професійної підготовки у вищому навчальному закладі є розвиток особистості студента і формування його готовності до педагогічної діяльності.

Професійна майстерність хореографа – це володіння методикою викладання хореографічних дисциплін, методикою роботи з хореографічним колективом; накопичення знань та умінь для вирішення творчих завдань; набуття навичок вирішення організаційних і творчих питань та їх використання у процесі професійної діяльності; готовність до самоосвіти і саморозвитку, до професійного зростання; вміння вибудовувати індивідуальний план підвищення професійної майстерності. Отже, перед викладачами кафедри сучасної хореографії стоїть завдання інтегрувати теоретичні знання і практичні навички майбутнього фахівця з хореографічного мистецтва з психолого-педагогічною складовою навчання хореографічним дисциплінам.

Викладацька діяльність майбутнього хореографа дає можливість розвивати не лише його пізнавальні, аналітичні, а й організаторські та управлінські здібності, пам'ять, вміння подавати хореографічний матеріал. Самореалізація у викладацькій діяльності розвиває нові особистісні якості, допомагає отримувати нові професійні знання, здійснювати хореографічні постановки. Для того, щоб набути навички викладання, необхідні активізація самостійності та ініціативності, усвідомлення значущості професії, можливість здійснювати творчі задуми [7]. Для цього потрібні теоретичні знання і вміння, які можна буде реалізовувати в освітніх закладах та хореографічних колективах. Потреба в саморозвитку, пошук нової інформації, поповнення теоретичних знань сприяє покращенню професійної діяльності. Студентам потрібно оволодіти вмінням проведення хореографічного заняття, широко

використовуючи імпровізацію та креативність, а також забезпечити доступність хореографічного матеріалу, враховуючи можливості учнів. Необхідно підтримувати атмосферу творчості, довіри і терпимості в спілкуванні з учнями [6].

Формування професійних умінь і навичок студентів здійснюється в процесі навчальної діяльності. Істотну роль при цьому відіграє взаємозв'язок теоретичних і практичних знань, контакт викладача і студента. Важливою умовою для розвитку хореографічної майстерності студента є особистісно-орієнтований підхід, що передбачає часткову зміну змісту навчальної роботи, використання варіативності методів і форм, враховуючи особливості кожного студента для забезпечення його гармонійного розвитку [9].

Для набуття професійних умінь і навичок у процесі вивчення хореографічних дисциплін студента навчають добирати, аналізувати, систематизувати матеріал у відповідності з цілями навчання, з урахуванням рівня підготовки учнів; здійснювати обробку хореографічного тексту у відповідності з конкретними завданнями, прогнозувати можливі помилки і труднощі. Студент набуває навичок планування роботи, контролювання дисципліни та управління ініціативою майбутніх учнів. Під час лекційних занять студента ознайомлюють з навчальними програмами, підручниками та посібниками з подальшим їхнім обговоренням та аналізом. Це сприяє розвитку ерудиції студента в сфері хореографічного мистецтва та освіти, створює умови для його професійного самовизначення і самореалізації [2].

Для створення умов розвитку особистості студента необхідне також спілкування з видатними діячами хореографічного мистецтва, участь студентів в обговореннях, дискусіях тощо. Це дає змогу сформувати активну, самостійну позицію майбутнього викладача, спонукати студента до проектно-дослідницької діяльності, розвинути конструктивні навички роботи. Одним з важливих засобів навчання майбутнього викладача хореографічних дисциплін є відеоматеріали, які необхідно використовувати в практичному навчанні, одночасно з словесним поясненням. Практичний показ, коли студенти повторюють матеріал за викладачем, успішно поєднується з переглядом відеоматеріалів з записаними рухами та аналізом переглянутого.

Основним завданням викладача вищого навчального закладу є допомога студенту в усвідомленні необхідності самостійних пошуків, що сприятиме розвитку його теоретичного мислення та формуванню індивідуального стилю викладання. Набуття професійних навичок відбувається в кілька етапів. Спочатку студенти ознайомлюються з умінями, які демонструє викладач, усвідомлюючи їхню значущість. Потім, частіше за все, намагаються копіювати ці дії. Далі – грамотне виконання практичних завдань з подальшим їхнім аналізом і коригуванням. Студент не лише навчається визначеним діям, а й усвідомлює їх, узагальнює, перетворюючи на систему, переосмислює, що розвиває його особистість. Заняття починаються з бесіди зі студентами, метою якої є визначення їхнього емоційного стану та міри зацікавленості. Ефективність заняття залежить від уміння викладача проаналізувати всі обставини, якщо необхідно вносити зміни в план дій. Таким чином, у процесі занять формується професійна майстерність майбутнього хореографа, викладач виявляє та розвиває його здібності організувати самостійну хореографічну діяльність (викладацьку, організаторську, постановочну), відбувається закріплення й удосконалення теорії та методики викладання хореографічних дисциплін.

Одним з найбільш дієвих засобів формування творчої діяльності студента є самостійна робота. У процесі самостійної роботи студент, спираючись на отримані знання і набутий практичний досвід, реалізує власний задум [9; 10]. Проблема формування творчої особистості студента особливо актуальна для ВНЗ культури і мистецтв, факультетів художньої творчості, випускники яких свою професійну діяльність здійснюватимуть у сфері хореографічного мистецтва. Розвиток творчості студентів передбачає використання в навчальному процесі спеціальних методів, організацію продуктивного творчого мислення, що ґрунтуються на відповідних принципах.

Творчий підхід викладача може проявитися в застосуванні нових засобів навчання, створенні нових комбінацій з відомих методів і прийомів навчання, або в управлінні самостійною і творчою діяльністю студентів, скерованою на створення хореографічних композицій. У першу чергу потрібно розвивати у студентів фантазію, нестандартне мислення, уяву тощо. Головне – бажання допомоги студенту в розвитку його здібностей і нахилів.

Аналізуючи процес навчання студентів хореографічної спеціалізації, можна виокремити низку ефективних форм розвитку й удосконалення творчих та викладацьких здібностей, сутність яких полягає у формуванні їхньої активної діяльності, результатом якої є народження нових мистецьких цінностей. У процесі підготовки викладача хореографічних дисциплін особливу увагу слід звертати на розвиток у студентів образного мислення, набуття навичок дослідницької діяльності, імпровізації, аналізу теоретичного матеріалу та вирішення організаційних питань [5].

Розвиток творчого мислення майбутніх фахівців будь-якого профілю завжди був одним з показників успішної діяльності вищого навчального закладу. Важливим є необхідність підготовки особистостей, які володіють потенціалом саморозвитку й самовираження у творчій праці. Хореографія завжди була й залишиться тією сферою мистецтва, яка покликана відігравати істотну роль у художньому вихованні морально-естетичної позиції людей. У зв'язку з цим вивчення природи творчого мислення фахівця-хореографа, виявлення закономірностей його формування в процесі підготовки у ВНЗ є дуже необхідним.

Дослідження, аналіз статистичних даних, кафедральних звітів та опитувань викладачів і творчих керівників свідчить, що більшість випускників ВНЗ продовжують займатися професійним і самодіяльним хореографічним мистецтвом після отримання диплому, але лише деякі з них намагаються поєднати виконавську діяльність з постановочною. Однак у практиці їхньої подальшої діяльності в якості керівників хореографічних об'єднань, ансамблів, студій, колективів часто відсутні спроби створення оригінальних танцювальних композицій (хореографічних здобутків), а композиційне мислення проявляється рідко. В процесі аналізу хореографічної практики виявляється помітний розрив між професійними вимогами до творчого характеру праці і рівнем розвитку творчого мислення фахівця-хореографа. Образна оригінальність, як провідний показник хореографічного мислення фахівця, також не завжди відзначається високими результатами. Зберігається розрив між потребою викладача залучити студента до активної навчально-пізнавальної діяльності і психологічної готовності студента до неї.

Використання теоретико-методичних принципів концепції мотиваційного навчання підвищує ефективність вирішення проблеми розвитку творчого мислення майбутніх хореографів за рахунок формування у студентів психологічної готовності до творчого здійснення професійної діяльності. Вирішення навчально-творчих хореографічних завдань є основним засобом формування професійного мислення студентів-хореографів. З цього погляду доцільним є вивчення природи професійного мислення хореографа.

Хореографічне мислення, що є опосередкованим пізнанням, можливе в зв'язку з руховою (тілесно-чуттєвою) активністю людини. Інакше кажучи, "плоттю" хореографічного руху як виду "невербального ритму, що відчуває, є мислення" [1, 113], яке саме як "жива істота" [1, 303]. Більше того, згідно з теорією психомоторного зв'язку, будь-яка думка закінчується рухом [7, 209], а мислення хореографа особливою мовою – мовою тіла надає йому характер узагальненого відображення, з допомогою якого у свідомості формується образ. Цей образ народжується на основі відходу від дійсності в узагальнену сферу художніх символів [4].

Образна оригінальність професійного мислення визначає міру унікальності, неповторності, новизни, характеризує особливість художньої цілісності думки балетмейстера – майстра хореографічної композиції, втілену виражальними засобами танцю. Пошук образності у творчості хореографа є процесом поступової кристалізації, шліфування образу і наповнення його пластичними і танцювальними комбінаціями [3].

Визначення об'єктивних критеріїв показника образної оригінальності здійснюється в процесі аналізу практичного досвіду. Це – своєрідність образного характеру лексики, незвичайність образного характеру малюнка, новизна хореографічної метафори, цілісність, нестандартність побудови драматургії, глибина, повнота осмислення змісту танцю, досконалість, трансформація форми танцю, багатство виражальних засобів хореографічної композиції.

Розвиток творчої особистості студентів хореографічної спеціалізації відбувається з допомогою створення особливих творчих ситуацій, що сприяють народженню якісно нового художнього продукту з допомогою виконавських і постановочних дій. Творчий процес відбувається поетапно протягом навчання. Для першого етапі (1 курс) характерним є ознайомлювальний характер процесу навчання: полягає в розкритті змісту рівня знань, умінь і навичок хореографічної творчості, які дають можливість адаптуватися в умовах професійного навчання, формуються пізнавальні мотиви до хореографічної творчості.

Другий етап (2 курс навчання) – тренувально-накопичувальний: полягає в удосконаленні базових знань, умінь і навичок хореографічної творчості, у накопиченні художнього досвіду. На цьому етапі у студента є можливість сформувати професійний інтерес як стійкий мотив до занять хореографічною творчістю.

Третій етап (3 курс навчання) – дослідницько-пошуковий. Суть полягає в цілеспрямованому пошуку власного художнього стилю і творчого методу в професії, що сприятиме професійно-особистісному зростанню студента. На цьому етапі з'являються психологічні мотивації: бажання діяти, ставити перед собою мету і досягати успіху.

Четвертий етап (4 курс) характеризується художньо-комунікативним характером навчання і скерований на втілення власних хореографічних ідей, професійної орієнтації в безпосередньому спілкуванні з викладачами, з виконавцями (однокурсниками) через спілкування постановника (студента), а також спілкування із глядачами. Даний етап навчання є важливим у формуванні творчої потреби, доміанантами якої стають самостійність, результативність діяльності, бажання творити.

На п'ятому етапі (5 курс навчання) студенти набувають навички аналізу власної хореографічної творчості, коригування художніх задумів і способів їхньої реалізації, усвідомлення перспектив професійного зростання, формулювання цілей і завдань, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю. Характерними на цьому етапі є особистісні ініціативи студента, творчий пошук, сформованість настанови на самореалізацію та успіх.

Творчість – це складний процес продуктивного перетворення дійсності, діяльність, у результаті якої утворюється щось якісно нове, щось, що вирізняється неповторністю, оригінальністю. Творчість передбачає оригінальний склад мислення, тобто спроможність постійно руйнувати звичні межі накопиченого досвіду [5]. Творчість – це властивість людини витончено відчувати і розуміти прекрасне.

Специфічні якості творчої особистості пов'язуються з фантазією, уявою, відхиленням від шаблону, оригінальністю, суб'єктивністю. Важлива спроможність творця – геніальність. Вона виражається незвичайною концентрацією, напруженою увагою і сприйняттям, умінням бачити суть речей, інтуїцією, передбаченням.

Хореографічна творчість дає широкий простір для розвитку творчого потенціалу студентів, дає змогу разом з виконавською практикою використовувати такий елемент, як імпровізація. При створенні навчальних завдань на танцювальну імпровізацію необхідно спиратися на хореографічну підготовку, тематику імпровізації і музичний матеріал, які можуть викликати у студентів позитивний емоційний відгук. Специфіка імпровізації як найбільш активного виду творчості полягає в тому, що студент, передаючи в танці своє індивідуальне ставлення до музичного образу, нікого не повторює, а створює зовсім новий продукт творчості. Але комплексу спеціальних знань і умінь не завжди буває достатньо для успішної професійної діяльності. Іноді випускники освітянських закладів стикаються з труднощами саме у викладацькій діяльності.

Висновки. Отже, важливою складовою професійної підготовки студента є виробнича практика, що передбачає забезпечення безперервного і послідовного оволодіння студентами навичками професійної діяльності, допомагає зрозуміти сутність і специфіку викладацької роботи, сформувати комунікативні навички майбутнього викладача, розвинути організаційні уміння, оволодівати різними методами і формами викладання. Під час реалізації творчих проектів у сфері сучасної хореографії студентам надається можливість самостійно отримувати знання та уміння, а згодом використовувати їх у майбутній професійній діяльності.

Література

1. Бернштейн Н. А. Биомеханика и физиология движений : избр. психол. тр. / Н. А. Бернштейн. – Москва : Изд-во НПО "МОДЭК", 1997. – 608 с.
2. Газарова Е. Г. Психология телесности / Е. Г. Газарова. – М. : Ин-т общегуманит. исследований, 2002. – 192 с.
3. Герасимова И. А. Имя, образ, понятие / И. А. Герасимова // Мысль и искусство аргументации / ред. И. А. Герасимова. – М. : Прогресс-Традиция, 2003. – С. 113–144.
4. Дійнека К. Рух, дихання, психофізичне виховання / К. Дійнека. – К. : Здоров'я, 1988. – 176 с.
5. Лук А. Н. Психология творчества / А. Н. Лук. – М. : Наука, 1978. – 127 с.
6. Лях В. И. Совершенствование специфических координационных способностей / В. И. Лях // Физическая культура в школе. – 2001. – № 2. – С. 7–14.
7. Сеченов И. М. Элементы мысли / И. М. Сеченов. – СПб. : Питер, 2001. – 403 с.
8. Степанова И. Ю. Становление профессионального потенциала педагога в процессе подготовки / И. Ю. Степанова. – Красноярск : Сибирский федеральный ун-т, 2012. – 399 с.
9. Тарасов Н. И. Классический танец : учебн. / Н. И. Тарасов. – М. : Лань, 2005. – 496 с.
10. Цветкова Л. Ю. Методика викладання класичного танцю : підруч. / Л. Ю. Цветкова. – К. : Альтерпрес, 2013. – 324 с.

References

1. Bernshtein, N.A. (1998). Biomechanics and physiology of movements: selected psychological works. Moscow: Publishing House "MODEK" [in Russian].
2. Gazarova, Ye.G. (2002). Psychology of corporeality. Moscow: Institut obshchegumanitarnykh issledovaniy [in Russian].
3. Gerasymova, I.A. (2003). Name, image, concept. Thought and the art of argumentation. I.A. Gerasymova (Ed.). Moscow: Progress-Traditsiia [in Russian].
4. Dijneka, K. (1984). Movement, breathing, mind-body education. Kyiv: Zdorovia [in Ukrainian].
5. Luk, A.N. (1978). Psychology of creativity. Publishing House: Nauka [in Russian].
6. Liakh, V.I. (2001). Enhancement of specific coordination capacities. Fizicheskaia kultura v shkole [Physical training at school], 2, 7-14 [in Russian].
7. Sechenov, I.M. (2001). Elements of thought. Publishing House "Piter" [in Russian].
8. Stepanova, I.Yu. (2012). Development of the educator's professional potential in the course of preparation. Siberian Federal University [in Russian].
9. Tarasov, N.I. (2005). A classical dance. Textbook. Moscow: Lan [in Russian].
10. Tsvetkova, L.Yu. (2013). Methodology of teaching a classical dance. Textbook. Kyiv: Alterpres [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 28.12.2016 р.